Egyetlen irodalmi mű sem ér semmit, ha benne és általa nem rakódnak egymásra az olvasók tapasztalatai, felismerései, élményei...

Mikszáth Kálmán, a kortárs magyar író

Egy jelentős író kultikus helyei, mint a szülőház, életének materiális szemtanúi és természeti tárgyai, a házak, lakások, nyaralók, bútorok, íróasztalok, könyvespolcok, fák és bokrok, egyszóval az anyagi környezet általában nem önmagáért fontos a látogatónak, hanem mert általuk a halhatatlanságból akar kihasítani egy darabot.

NÉMETH ZOLTÁN

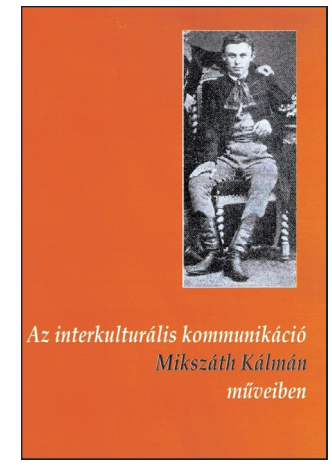

A szklabonyai Mikszáth Kálmán Emlékház belső terei és az épület előtti Mikszáth-emlékmű (Képek: A Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeuma)

A szakralitás jellegzetességeit ölti magára minden ilyen és ehhez hasonló hely és tárgy, általuk saját halálunkat akarjuk leküzdeni, megtapasztalni az „erősebb”, a halált legyőző lét misztériumát. „Elvégre az ember a halhatatlanságból faragja a koporsódeszkáit” – idézhetném Talamon Alfonzot ezen a ponton.

Ami a házat és az íróasztalt, a könyvespolcot és a kávéházi szegletet átlényegíti, az maga a színtiszta szöveg, az irodalom ereje. Pontosabban nem az önmagában halott szövegé, hanem a szöveget olvasó emberek százai, ezrei, millióinak láncolata lényegíti át ezeket a falakat is, ahol most vagyunk. Egyetlen irodalmi mű sem ér semmit, ha benne és általa nem rakódnak egymásra az olvasók tapasztalatai, felismerései, élményei.

Minderre azért tartottam fontosnak utalni, hogy ezen a ponton el tudjam mondani: a mikszáthi életmű rendkívül erősen szólítja meg a kortárs olvasót, a huszadik század végének és a huszonegyedik század elejének olvasóit, értelmezőit és íróit. Az olyan események, mint a nemrég véget ért Mikszáth-év, abban is segítenek, hogy még inkább felfigyeljünk a mikszáthi életmű hihetetlen korszerűségére, szárnyalására a kortárs irodalomban és irodalomtudományban is. Sokak tapasztalata az, amit Esterházy Péter így fogalmazott meg: „Próbálkoztam, magamban, az írók távoli-közeli besorolásával. Babits távoli, Kosztolányi közeli, Kemény Zsigmond távoli, Mikszáth közeli.” Mikszáth nagyon közeli, szinte kortársunk most, 2011-ben is. Legutóbbi Mikszáth-olvasmányélményem az *Új Zrínyiász* volt, ez a rendkívül szórakoztató, ugyanakkor öntükröző eljárások sokaságát magába építő regény.

Mikszáthnak ezt a regényét akár a tudományos-fantasztikus alternatív áltörténelmi regények műfaji előzményének is tarthatjuk, mint arra Sánta Szilárd utal egy tanulmányában. Ugyanazokról a műfaji jellegzetességekről beszélhetnénk a regény kapcsán, amelyek például Quentin Tarantino legutóbbi filmjében, a *Becstelen brigantyk*ban is megjelennek, tehát egy lehetséges világba vezeti el olvasóját és a „mi lett volna, ha…” kérdését veti fel. Mi lett volna, ha a 16. századi törökverő hős, a hősi halált halt Zrínyi Miklós feltámad a 19. század végének Monarchiájában? – teszi fel a kérdést Mikszáth regénye. A parodisztikus és poénos történetszövésen túl két kultúra párbeszédkísérletére, a 16. és 19. századi ember kulturális különbségeire figyelhetünk, és a párbeszéd, valamint a megértés lehetetlenségével is szembesülhetünk.

Mikszáth Kálmán nem tartozott a marxista irodalomtudomány kedvelt szerzői közé. A „*Spenót*”-ban az olvasható például, hogy Mikszáth anekdotizáló elbeszéléseinek „realitásfoka” „minimális, a kor társadalmi valóságához nem sok közük van”. Talán nem véletlen, hogy ennek a sommás véleménynek az ellenében éppen egy olyan regény irányította a figyelmet Mikszáthra és a mikszáthi életműre már a hetvenes évek végén, amely a szocialista realizmus paródiájaként is olvasható. Esterházy Péter *Termelési-regény*ére (1979) gondolok, amely az anekdota műfajának rehabilitációja és nagyszámú Mikszáth-idézet szövegbe építése mellett magának az írónak, Mikszáth Kálmánnak az alakját is regénybe írja: kb. harminc oldalon át beszélgetnek és söröznek együtt, és a regény egyik legszebb jelenetében a HÉV üvegén keresztül kopírozódik egymásra E. P. és Mikszáth arca. Hasonló módon jelenik meg Mikszáth alakja egy másik kortárs író művében, Grendel Lajos *Nálunk, New Hontban* (2001) című – szintén anekdotikus – regényében is, ahol Mikszáth a könyv borítóján mint New Hont égi patrónusa idéződik meg, de Kálmán bácsiként magában a regényben is megjelenik az író bölcs figurája. Továbbá utalhatunk Grecsó Krisztián *Pletykaanyu* (2001) című elbeszéléskötetének címadó novellájára is, amely a pletyka „műfaján” keresztül utal az anekdotára, és szintén Mikszáth-idézeteket épít szövegébe.

A mikszáthi életmű újraírásának szép példája a Mizser Attila által főszerkesztett salgótarjáni Palócföld című folyóirat projektje, jelesül az, hogy kortárs magyar prózaírókat kértek fel „mikszáthi elbeszélések” írására. Vagy ahogy a könyv borítóján elhelyezett szövegből kiderül: „Az író halálának centenáriumán arra voltunk kíváncsiak, kortárs szerzőinknek miként »portékája« Mikszáth. Mi jut eszükbe róla, a szövegeiről, meg úgy egyébként, és egyáltalán.” Az *„Ezek a kedves kis portékák…”* című, Rezonanciák Mikszáthra alcímet viselő antológia szerzői: Ficsku Pál, Garaczi László, Grecsó Krisztián, Jenei László, Kiss Judit Ágnes, Kőrössi P. József, Parti Nagy Lajos, N. Tóth Anikó, Tóth Krisztina.

Az irodalomtudományban is hasonlóan fontos Mikszáth alakja. Elsőként Hajdu Péter szerepét lehet kiemelni, aki az utóbbi években több tanulmánykötetben foglalkozott a mikszáthi életművel: *Csak egyet, de kétszer: A Mikszáth-próza kérdései* (2005), *Irodalom, történet, titok, idegenség* (2009), *Mikszáth Kálmán: A Noszty fiú esete Tóth Marival* (2010), *Tudás és elbeszélés. A Mikszáth-kispróza rejtelmei* (2010). De említhetjük Eisemann György kiváló Mikszáth-monográfiáját (1998), T. Szabó Levente *Mikszáth, a kételkedő modern* (2007) című Mikszáth-könyvét és a Milián Orsolya által szerkesztett *„A Noszty fiú esete Tóth Marival”* (2008) című tanulmánykötetet. Legutóbb pedig a besztercebányai Bél Mátyás Egyetem Hungarisztika Tanszéke adott ki tanulmánykötetet a Mikszáth műveiben megjelenő kultúraközi viszonyokról *Az interkulturális kommunikáció Mikszáth Kálmán műveiben* (2010) címmel.

Jól van az úgy, hogy a kultusz helyén egy jelentős író kultikus életművéről és annak hatásáról esik szó. Hiszen a kultusz a szövegek halhatatlanságából, folytonos, szinte mindennapos olvasásából, Mikszáth Kálmán életművének újragondolásából, újraírásának szükségszerűségéből fakad. Úgy tűnik, a Mester életműve egyenesen kikényszeríti a figyelmet. Jobban kortársunk ő, mint gondolnánk.